

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

Оксана ЖИЛІНСЬКА

_____ 2021 р.

**ПРОГРАМА
ДОДАТКОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ
ДО АСПРАНТУРИ
на здобуття ступеня доктора філософії
(третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти)**

СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 106 ГЕОГРАФІЯ

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 10 ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

ОСВІТНЬО-НАУКОВА ПРОГРАМА «ГЕОГРАФІЯ»

КИЇВ – 2021

Розробники програми:

1. Сергій Запотоцький, доктор географічних наук, професор, декан географічного факультету
2. Сергій Бортник, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри землезнавства та геоморфології
3. Михайло Гродзинський, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри фізичної географії та геоекології
4. Людмила Даценко, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри геодезії та картографії
5. Ольга Любіцева, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри країнознавства та туризму
6. Костянтин Мезенцев, доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії,
7. Сергій Уліганець, кандидат географічних наук, доцент, завідувач кафедри географії України

УХВАЛЕНО

Вченою радою географічного факультету

«22» березня 2021 р., протокол № 10

Голова вченої ради географічного факультету

Сергій Запотоцький

Гарант освітньо-наукової програми

Сергій Запотоцький

Програма вступного додаткового випробування до аспірантури зі спеціальності 106–Географія використовується для встановлення професійного рівня вступників, які вступають до аспірантури з іншої галузі знань або спеціальності, ніж та, яка зазначена в їх дипломі магістра (спеціаліста).

Вступник до аспірантури має бути висококваліфікованим фахівцем, широкого профілю, що здатний до самостійної творчої науково-дослідної діяльності у галузі географії.

Додаткове випробування зі спеціальності 106–Географія проводиться загальною комісією географічного факультету, яка затверджується наказом Ректора університету, за білетами, що сформовані за рішенням вченої ради географічного факультету.

Випробування проводиться усно-письмово.

Оцінювання додаткових вступних випробувань зі спеціальності 106–Географія відбувається за двобальною шкалою: «зараховано» або «не зараховано».

Розподіл балів, які отримують вступники:

Зараховано / Passed	60-100
Не зараховано / Fail	0-59

ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВИНЕСЕНІ НА ІСПИТ

Система фізико-географічних наук. Географічні принципи, закони і закономірності. Закон географічної зональності. Географічна оболонка, її межі, склад і структура. Кругообіг речовини і енергії в географічній оболонці. Зональна структура географічної оболонки. Висотна географічна поясиість.

Антропогенні зміни географічної оболонки. Ноосфера, її структура. Поняття про природно-територіальний комплекс і геосистему. Компоненти ландшафту і ландшафтотвірні фактори. Теоретичні основи фізико-географічного районування. Система таксономічних одиниць фізико-географічного районування.

Об'єкт і предмет історичного ландшафтознавства та структура і місце історичної географії в системі географічних наук. Характеристика джерельної бази історичної географії (інформаційні системи різних сфер знань). Документований та не документований періоди в Україні.

Біосфера та основні закономірності її територіальної структури. Ландшафтна екологія, її зміст та завдання. Геофізика ландшафтів, її зміст і методи досліджень. Геохімія ландшафтів, її зміст і методи досліджень. Предмет, зміст та методи прикладної фізичної географії. Меліоративна географія, її зміст і методи. Роль біогеографії в системі природничих наук.

Головні риси геологічної будови території України та їхній вплив на формування ландшафтів. Головні риси геоморфологічної будови території

України та їхній вплив на формування ландшафтів. Закономірності в поширенні антропогенних відкладів на території України. Кліматичні умови та ресурси України. Кліматичне районування України. Внутрішні води та водні ресурси України. Головні риси ґрунтового покриву України. Головні риси рослинного покриву України. Зв'язок між поширенням ґрунтів і типами рослинності на території України. Негативні фізико-географічні процеси на території України та шляхи боротьби з ними. Вплив господарської діяльності на природні умови України. Геоекологічні проблеми меліорації на території України. Природно-заповідний фонд України. Зональність та азональність ландшафтів на території України. Обґрунтування схеми фізико-географічного районування території України.

Ландшафт як об'єкт естетичного сприйняття. Фізіологічні та композиційні властивості ландшафту. Формування образу ландшафту. Ландшафтні смаки: формування та еволюція. Ландшафтно-естетичні преференції. Методи оцінювання естетичних якостей ландшафту. Вивчення естетико-ландшафтного потенціалу територій. Основні напрями практичного застосування результатів естетико-ландшафтознавчих досліджень. Поняття про перцепцію ландшафту.

Поняття про географічні інформаційні системи (ГІС) та ГІС-технології. Просторовий аналіз як основа сучасної географії. Геоінформаційні структури та моделі даних. Введення, збереження та редагування даних у ГІС. Елементарний просторовий аналіз та вимірювання у ГІС. Класифікація і перекласифікація просторових об'єктів у ГІС. Статистичні поверхні у ГІС. Просторові розподіли об'єктів у ГІС. Накладання шарів у ГІС Вивід результатів аналізу у ГІС. Прикладне застосування і модифікації ГІС у географії. Сучасні світові та вітчизняні ГІС та їхній інструментарій.

Місце суспільної географії в системі географічних наук. Принципова структура суспільно-географічних наук: аналітичні, синтетичні і спеціальні (методичні).

Значення методів наукового дослідження як "інструментів" одержання нового теоретичного знання.

Теоретико-методологічне значення вивчення відношень (зв'язків) і процесів (явищ).

Типізація суспільно-географічних процесів.

Ієрархія суспільно-географічних категорій за рівнем пізнання предметної сутності. Суть і науково-пізнавальне значення СГП. Суть і теоретико-методологічна оцінка основних категорій суспільної географії - "географічний поділ праці" та "географічна інтеграція праці".

Умови і фактори розвитку географічного поділу праці. Види і масштаби географічного поділу праці.

Розміщення продуктивних сил як суспільно-географічне відношення класів "територія – об'єкт", "територія - території", "об'єкт – об'єкт" та відношення між компонентами суспільно-географічного комплексу.

Розміщення продуктивних сил як суспільно-географічний процес, його суть, міра розвитку та форми прояву. Концепція факторів розміщення продуктивних сил, їх суть і структура.

Суспільно-географічні фактори розміщення (економічні, соціально-демографічні, історичні, культурно-історичні, політичні, управлінські тощо), їх структура та загальна оцінка. Роль науково-технічного прогресу та наукоємності в процесі розміщення продуктивних сил.

Головні принципи, основний критерій та показники соціально-економічної ефективності розміщення виробництва.

Основні стадії процесу розміщення продуктивних сил. Гіпотези перспективного розміщення продуктивних сил.

Регіональна політика як державна форма реалізації концепції раціонального розміщення продуктивних сил. Структура регіональної політики.

Суть і завдання суспільно-географічного районування, оцінка його понятійно-термінологічного апарату. Принципові ознаки суспільно-географічного району (СГР).

Фактори процесу суспільно-географічного районування. Принципи, критерії та показники цього процесу.

Види суспільно-географічного районування. Типізація інтегральних суспільно-географічних районів за їх головними ознаками.

Практичне значення суспільно-географічного районування.

Особливості розвитку суспільно-географічного знання на сучасному етапі та його напрямки. Сутність маркетингу і менеджменту в їх регіональному вимірі. Сутність підприємництва і бізнесу.

Управління розвитком регіону, районне і міське планування, природокористування – основний зміст прикладного напрямку.

Найновіші напрямки розвитку суспільної географії.

Загальна оцінка теоретико-методологічних концепцій зарубіжної суспільної географії у ХХ ст.

Характеристика основних напрямків хорологічного, соціально-політичного, гуманістичного, математико-авангардистського, регіонального та радикального (основні теоретико-методологічні ідеї та головні їх представники). Необхідність розробки прогнозу подальшого розвитку географії та суспільної географії, елементи цього прогнозу в працях вітчизняних географів. Оцінка сучасного суспільно-географічного положення України. Вплив природних умов і ресурсів на територіальну організацію господарства країни.

Визначення картографії, поняття об'єкта, предмета та метода картографічного дослідження. Аналіз концепції картографії як науки, її найважливіші розділи та дисципліни. Зв'язок з іншими дисциплінами. Основні напрями розвитку сучасної картографії в Україні та за кордоном.

Загальна теорія картографічних проекцій. Зображення еліпсоїда обертання на площині. Перетворення картографічних проекцій вихідних карт у задані проекції.

Класифікація картографічних проєкцій. Конічні проєкції. Циліндричні проєкції. Азимутальні проєкції. Проєкції загальногеографічних, тематичних карт, морських та аеронавігаційних карт. Перетворення та розпізнавання картографічних проєкцій.

Джерела для створення географічних карт (збір, аналіз та оцінка). Типи географічних карт та їх легенди. Порівняльна характеристика способів картографічного зображення.

Генералізація об'єктів різної локалізації. Картографічна генералізація в цифровій картографії. Генералізація в процесі укладання. Генералізація на загальногеографічних картах (на прикладі різних масштабів).

Шкали умовних знаків легенд (побудова та застосування). Методи розбиття шкал статистичних показників програмними засобами для цифрового тематичного картографування.

Картографічні шрифти і написи на картах (види шрифтів, властивості, розміщення). Колір та його характеристики (світло і колір; поглинання, пропускання та відбиття; сприйняття кольорів та гармонія кольорів). Кольорова пластика на картах. Світлотіньова пластика на картах.

Основні поняття про якість цифрових карт та її оцінку. Вимоги до оцінки якості цифрових карт. Структури баз даних для управління даними: ієрархічні, мережні, реляційні бази даних. Вибір способу цифрування (переваги та недоліки різних способів). Формати даних та їх основні характеристики. Внутрішні та обмінні формати. Стандартні растрові та векторні формати, їх характеристики.

Зміст основних етапів лабораторного виготовлення карт. Послідовність укладання карти за елементами змісту. Авторське право в картографії. Розроблення цензів і норм відбору та узагальнення елементів змісту. Нормативно-технічні документи на створення карт. Програма карти, зміст розділів.

Класифікація загальногеографічних карт. Математична основа. Типи легенд. Послідовність розробки легенд тематичних карт. Вимоги до легенд. Зміст редакційних робіт при створенні тематичних карт. Авторські роботи. Види авторських матеріалів, їх картографічне редагування. Топографічні карти. Зміст. Основні методи створення та оновлення топографічних карт. Оглядово-топографічні карти. Призначення, математична основа. Дрібномасштабні загальногеографічні карти. Типи і види, різна вага і детальність елементів змісту.

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Атлас України (електронна версія) // Інститут географії НАНУ, ІС "Гео". – К., 2000. Беручашвили Н.Л. Геофизика ландшафтов. – М., 1990.
2. Білоус В.В., Боднар С.П., Курач Т.М., Молочко А.М., Патиченко Г.О., Підлісецька І.О. Дистанційне зондування з основами фотограмметрії: навчальний посібник. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. – 367 с.

3. Гавриленко О.П. Екологія з основами геоекології. Підручник. Riga: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2018. – 462 с.
4. Гавриленко О.П. Методологія наукових досліджень. – К., 2004.
5. Гожик П. Ф., Герасименко Н. П., Бортник С. Ю. Четвертинна геологія. К.: Вид-во Київський університет, 2019.
6. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. У 2-х т. – К., 2005.
7. Гродзинський М.Д., Савицька О.В. Ландшафтознавство. – К., 2008.
8. Гродзинський М.Д., Свідзінська Д.В. Ніші ландшафтів України у просторі кліматичних факторів. – К., 2008.
9. Гуцуляк В.М. Геохімія ландшафту. – Чернівці, 1994.
10. Даценко Л. М. Навчальна картографія в умовах інформатизації суспільства: теорія і практика : [Монографія] /Л. М. Даценко. — К. : ДНВП «Картографія», 2011. — 228 с.
11. Даценко Л. М. Навчальні карти для школи : [навч. посібник для студентів географічного ф-ту зі спеціальності «Картографія»] / Л. М. Даценко. — К. : ВГЛ «Обрії», 2008. — 108 с. (гриф МОН України)
12. Даценко Л. М., Остроух В. І. Основи геоінформаційних систем і технологій : навч. посібник /Л. М. Даценко, В. І. Остроух. — 2013. — 184 с. (гриф МОН України)
13. Дистанційне зондування з основами фотограмметрії: навч. посібник/ За ред. В.В. Білоуса, Т.М. Курач, А.М. Молочка – К.: Вид. – поліграф. центр «Київський університет», 2011. – 367 с.
14. Дмитрук О.Ю. Урбаністична географія з основами урбогеоекології. – К., 2000.
15. Заповідна справа в Україні / За ред. М.Д.Гродзинського, М.П.Стеценка. – К., 2003.
16. Ішук О.О. Просторовий аналіз і моделювання в ГІС : Навч. посібник / О. О. Ішук, М. М. Коржнев, О. Е. Кошляков; за ред. акад. Д. М. Гродзинського. – К. : Вид.-поліграф. центр "Київський університет", 2003. – 200 с.
17. Кіптенко В.К. Світосистемний підхід в країнознавстві// Географічне країнознавство: підручник / Я.Б.Олійник, Б.П. Яценко, О.О.Любіцева; за наук. Ред. Проф. Я.Б.Олійника, Б.П.Яценка. – К: ВПЦ «Київський університет», 2015. – С. 37-48
18. Клімат України / За ред. В.М.Ліпінського, В.А.Дячука, В.М.Бабіченко. – К.,2003.
19. Маринич О.М., Шищенко П.Г. Фізична географія України. – К., 2005.
20. Мезенцев К., Олійник Я., Мезенцева Н. (ред.). Урбаністична Україна: в епіцентрі просторових змін. Монографія. Київ: Фенікс, 2017.
21. Мезенцев К.В., Підгрушний Г.П., Мезенцева Н.І. Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність та поляризація: Монографія. Київ, 2014.

22. Олійник Я.Б., Степаненко А.В. Економічна та соціальна географія: сучасний стан і перспективи розвитку. Київ: ВГЛ «Обрії», 2009.
23. Петлін В.М. Конструктивна географія / В.М. Петлін. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2010. – 544 с.
24. Петлін В.М. Концепції сучасного ландшафтознавства. – Л., 2006.
25. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії: Навч. посіб. – К.: Вища школа, 1996. – 231 с.
26. Позняк С.П. Актуальні проблеми ґрунтознавства і географії ґрунтів: навчальний посібник. – Львів, ЛНУ імені Івана Франка, 2017. – 272 с.
27. Позняк С.П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підручник. У двох частинах. Ч. 1. – Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 270 с.
28. Позняк С.П. Ґрунтознавство і географія ґрунтів: підручник. У двох частинах. Ч. 2. – Львів: ВЦ ЛНУ імені Івана Франка, 2010. – 286 с.
29. Самойленко В.М. Основи геоінформаційних систем. Методологія. – К., 2003.
30. Самойленко В.М., Діброва І.О. Природничо-географічне моделювання: підручник. Київ : Ніка-Центр, 2019. – 320 с.
31. Топографічне картографування. Навчальний посібник / Л.М.Даценко, О.С.Гончаренко. - Київ.: 2019. - 88 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://geo.univ.kiev.ua/images/doc_file/navch_lit/Topokart_Dazenko.pdf
32. Топчієв О.Г. Основи суспільної географії: підруч. для студ. геогр. спец. вищ. навч. закл. / Одеський національний ун-т ім. І.І.Мечникова. — О. : Астропринт, 2009. — 544с.
33. Топчієв О.Г. Суспільно-географічні дослідження: методологія, методи, методика: Навч. посб. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с.
34. Шаблій О.І. Основи загальної суспільної географії: Підручник. – Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 444 с.
35. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії: Монографія. – Львів: Львівський нац. ун-тет, 2001. – 744 с.